

Dag van de Genetische Diversiteit

11 november 2016

Samenvattingen mini-workshops

Onder leiding van Lawrence Jones-Walters (Wageningen Environmental Research) hebben 10 groepen een vijftal thema's besproken. Hieronder een korte samenvatting van de meningen en resultaten van de mini-workshops.

1. **Technologische ontwikkelingen** (facilitators: Jack Windig en Henri Woelders)
  - a. Welke technologische ontwikkelingen zijn het meest relevant voor behoud en duurzaam gebruik van genetische bronnen?
    - Relevante technologische ontwikkelingen voor behoud en gebruik van genetische bronnen (in volgorde van belangrijkheid): (big)dataverzameling/IT, genomics, reproductietechnieken en 'new breeding techniques' (genome editing).
    - Investeren in "phenotyperen" in samenhang en in combinatie met "genotyperen/sequenzen".
    - Voor het benutten van technologieën is in de eerste plaats kennis nodig, maar daarnaast moeten ook de toegankelijkheid van de data worden geregeld, en de (wetenschappelijke) onafhankelijkheid zijn gewaarborgd.
    - Behoud wat we hebben, ook *in situ* (is geen technologie, maar was hartekreet).
    - Het belang van onderhandelen/communicatie in relatie tot Nagoya werd benadrukt (eveneens een hartekreet).
  - b. Wat is er nodig om die technologische ontwikkelingen goed te benutten?
    - Vooral visie, draagvlak, financiële continuïteit en ondersteunend beleid.
    - Kennisontwikkeling, kennisverspreiding en kennisdeling (onderwijs, onderzoek).
    - Niet afhankelijk hoeven zijn van liefdewerk en hobbyïsme.
  - c. Welke aan technologische ontwikkelingen verbonden risico's verdienen aandacht?
    - Door gebruik van nieuwe technologieën kan de genetische diversiteit verder achteruitgaan als de technologie/kennis niet goed toegepast wordt, maar aan de andere kant biedt nieuwe technologie ook kansen voor het bewaren van de diversiteit.
    - Ten aanzien van de echt nieuwe technologieën zoals 'genome editing' werden de volgende risico's benoemd: gezondheid, dierwelzijn, 'genetische integriteit', maatschappelijke acceptatie, Tevens werd specifiek genoemd het verlies van het oorspronkelijke diversiteit of verspreiding van GM in de natuur of in de bredere populatie.
    - Risico op bureaucratie (in relatie tot Nagoya Protocol).

2. **Beleid** (facilitators: Joukje Buiteveld en Martin Brink)

- a. Is het huidige beleid voldoende effectief om beleidsdoelen (behoud en duurzaam gebruik van genetische bronnen) te bereiken? Waarom wel of niet?

Beleid werd deels als effectief ervaren, maar in sterkere mate als onvoldoende effectief.

Onvoldoende effectief:

- Verschillende wet- en regelgeving is vaak onvoldoende op elkaar afgestemd, waardoor het beleid niet effectief is.
- Beleid is soms contraproductief (bijv. het Nagoya Protocol belemmert de uitwisseling van genetische bronnen tussen landen).
- Met instandhouding van rassen/genetische diversiteit zijn vaak moeilijk inkomsten te genereren, het is geen gangbaar verdienmodel. Het huidige beleid is zich daar onvoldoende van bewust.
- Landen vertalen het EU beleid naar nationaal beleid heel verschillend. Nederland maakt niet maximaal gebruik van mogelijkheden in Europees verband
- Project subsidies zijn onvoldoende effectief.
- Het beleid is sterk gericht op het bedrijfsleven, maar het is de vraag of het beleid ook effectief is voor andere maatschappelijke doelen.
- Het huidige beleid is te generalistisch: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen kleine organisaties en grote bedrijven.
- Beleidsmakers staan ver van de praktijk. De opheffing van LNV heeft volgens deelnemers een negatieve invloed gehad op de effectiviteit van het beleid.

Wel effectief:

- Nieuw beleid gericht op biodiversiteit (met name EU beleid/regelgeving) wordt als positief gezien. Hiermee kan de instandhouding van kleine rassen ook worden ondersteund. Als voorbeeld werd de fokkerij regelgeving genoemd.
- De oprichting van CGN (genenbank) werd als positief gezien, daarvan is duidelijk dat het maatschappelijk nut heeft.
- Het progressieve/liberale beleid dat Nederland voert t.a.v. Access and Benefit Sharing (ABS; Nagoya Protocol) wordt als positief ervaren.

- b. Wat zijn de belangrijkste knelpunten om de beleidsdoelen te bereiken?

- Beperkingen in de beschikbaarheid van genetische resources, door het Nagoya Protocol, maar ook doordat private partijen hun materiaal soms niet willen delen.
- De gangbare economische benadering is niet zo geschikt voor de behartiging van biodiversiteits- en duurzaamheidsdoelen.
- De exportkeuring dier, uitgevoerd door NVWA, is te duur vergeleken met omliggende landen.
- Vergrijzing onder de instandhouders van met name kleine dierpopulaties
- Te veel marktsturing ("geen vraag, geen geld").

- c. Wat zijn eventuele alternatieven/suggesties voor nieuw of aangepast beleid?

- Meer investeren en aandacht geven aan verantwoording: laten zien waarom de geïnvesteerde middelen maatschappelijk verantwoord zijn besteed.
- Het gebruik van oude rassen vergroten: er is nu een te grote afstand tussen de commerciële fokkerij en gebruik van oude rassen.
- Beleid moet maatwerk leveren, en internationaal beleid moet consistent zijn met beleid op nationaal niveau. Meer beleid ontwikkelen vanuit het veld, vanuit de maatschappij.
- Langdurige, zekere financiering van organisaties die zich richten op diversiteit en duurzaamheid (zoals CGN).
- Promotie van lokale producten, waarbij de meningen verschillen in hoeverre de overheid daarin een rol zou moeten spelen.

3. Samenwerking (facilitators: Noor Bas en Ferry Leenstra)

- a. Wat zijn op dit moment succesvolle vormen van samenwerking, die bijdragen aan behoud en duurzaam gebruik van genetische bronnen?
- Er bestaan succesvolle vormen van samenwerking, tussen collega organisaties, maar ook tussen overheid, bedrijfsleven en onderzoek. Genoemde voorbeelden: ontwikkeling van rammencirkel, ondersteuning van stamboeken, totstandkoming van rassenlijsten, 'breeders exemption' (kwekersrecht), platform kleinschalig gehouden (landbouw)huisdieren.
- b. Welke vormen van samenwerking zijn onvoldoende ontwikkeld?
- Er zou meer solidariteit moeten komen tussen producent en consument, betere EU samenwerking, en meer aandacht voor genetische diversiteit in het onderwijs.
  - Er zijn veel vormen van samenwerking, maar er kan meer.
  - Gebruik elkaars kracht, trek meer samen op en stem meer af.
  - EZ/provincie heeft geen gevoel met/bij *in situ* beheerders.
- c. Wat is er nodig om meer samenwerking te faciliteren of te stimuleren?
- Een meedenkende overheid en goede contacten tussen overheid, bedrijfsleven, NGO's en consumenten: om met elkaar te bepalen wat nodig is voor behoud van genetische diversiteit.
  - Open grenzen voor uitwisseling van fokdieren.
  - Een educatie-informatie platform; positieve en open communicatie.
  - Houd bij samenwerking rekening met de verschillende (financiële) belangen die er (kunnen) zijn.
  - Weten met wie je kunt samenwerken, vertrouwen in elkaar en professionalisering van samenwerking.
  - EZ kan de mogelijkheden ter ondersteuning van behoud van genetische bronnen in EU verband beter benutten (GLB, Plattelandsontwikkeling). Kijk ook naar (ervaringen van) andere lidstaten.
  - CGN moet ook capaciteit houden voor internationale samenwerking.

Klimaatverandering (facilitators: Roel Hoekstra en Rob van Treuren)

- a. Wat zijn de belangrijkste 'impacts' van klimaatverandering in jouw werkveld?
- Zorgen om de effecten van klimaatverandering waren sterk afhankelijk van het werkveld van de deelnemers. In de plantaardige sector wordt de impact van klimaatverandering het grootst ingeschat.
  - Er worden veranderingen en verschuivingen in de natuurlijke diversiteit verwacht; verlies van landrassen en wilde soorten.
  - De huidige gewassen/rassen/herkomsten zijn waarschijnlijk niet opgewassen tegen hogere temperaturen en sterkere en onregelmatige regenval.
  - Introductie van nieuwe ziekten wordt als belangrijkste impact genoemd.
- b. Hoe schat je de impact (aard/omvang) van klimaatverandering in op jouw specifieke werkveld?
- In de plantaardige sector wordt verwacht dat er een verschuiving van teelten op kan treden en mogelijk een verschuiving in het rassensortiment noodzakelijk is. Dit als gevolg van klimaatverandering en nieuwe ziekten en plagen.
  - De verwachting is dat de autochtone bomen en struiken beter opgewassen zullen zijn tegen wisselende klimaatomstandigheden dan de typen uit zuidelijkere landen. Meer onderzoek daartoe is gewenst.
  - Landbouwhuisdieren zullen naar verwachting geen grote hinder ondervinden van de gestegen temperatuur. Wel zullen er nieuwe ziekten en plagen optreden. Er is waarschijnlijk een behoefte aan nieuwe vaccins.
  - Verstoringen van ecosystemen en veranderingen in landbouw systemen (type gewassen en rassen)

- Een hogere temperatuur en een sterkere en onregelmatige regenval gaan allerlei problemen veroorzaken. Het is de vraag in hoeverre de huidige gewassen / rassen / herkomsten daartegen opgewassen zijn. De productie zal dalen.
  - Gevolgen voor wereldwijde voedselzekerheid, o.a. door verkleining van landbouwarealen als gevolg van de verwachte zeespiegelstijging.
- c. Wat is er nodig om te anticiperen op klimaatverandering?
- Een goede beheersing van de waterhuishouding wordt nog belangrijker.
  - De plantaardige sector denkt dat de klimaatverandering agronomische aanpassingen en vooral genetisch aanpassing van de gewassen aan de nieuwe omstandigheden noodzakelijk maakt. Internationale samenwerking en genenbanken zijn daarbij essentieel.
  - De sector kan anticiperen door te kiezen voor andere gewassen en door nieuwe rassen te ontwikkelen die beter gedijen onder veranderde omstandigheden.
  - Om klimaatverandering beheersbaar te maken is meer onderzoek en kennisoverdracht nodig, evenals een goede internationale samenwerking.

4. Communicatie over (het belang van) agrobiodiversiteit en genetische bronnen (facilitators: Nonja Remijn en Robin Pistorius)

- a. Wie zijn de belangrijkste stakeholders/doelgroepen om te communiceren over agrobiodiversiteit? (bijv. politici, beleidsmakers, boeren, maatschappelijke organisaties, de burger, etc.)
- De doelgroepen/stakeholders zijn zeer divers: consumenten, producenten, beleidsmakers, politici, boeren/producenten, NGO's, kleine en grote fokkerijorganisaties en zaadveredelaars, wetenschappers, terreinbeheerders, burgers/consumenten, onderwijs, media, voorlichters/adviseurs, banken. Deze doelgroepen/stakeholders gelden zowel nationaal als internationaal.
  - Het is belangrijk om voldoende aandacht te geven aan communicatie met politici, boeren, en beleidsmakers.
- b. Is er voldoende bewustzijn en bekendheid over het belang van behoud en duurzaam gebruik van agrobiodiversiteit en genetische bronnen bij de betreffende stakeholders/doelgroepen?
- De vraag of er voldoende bewustzijn en bekendheid is bij de doelgroepen/stakeholders wat betreft agrobiodiversiteit is niet met een voldoende of onvoldoende te beantwoorden. Ook binnen doelgroepen is de verscheidenheid groot. Wel is duidelijk geworden dat er nog veel werk aan de winkel is om de bekendheid van agrobiodiversiteit en het belang hiervan te vergroten. Het is voor veel mensen nog een ongrijpbaar begrip, en staat relatief ver van ons bed.
  - Agrobiodiversiteit wordt gekoppeld aan voedselzekerheid en aan voedselkwaliteit.
- c. Welke acties, maatregelen of instrumenten zijn er nodig om bewustwording en bekendheid te vergroten, generiek, of specifiek per stakeholdergroep/doelgroep.
- Er is een duidelijk verhaal nodig, dat dichtbij de beleving van de gewone mens staat. Agrobiodiversiteit moet hierbij worden gekoppeld aan voedselzekerheid en voedselkwaliteit, en dit moet kracht bijgezet worden met sprekende concrete voorbeelden.
  - Belangrijk dat doelgroepen waar mogelijk samen optrekken.
  - Onnodige tegenstellingen zoals tussen 'biologisch' en 'commercieel' of tussen 'oud' en 'gangbaar' voorkomen.
  - "Don't waste a good crisis" (voorbeeld bananen schimmelziekte laat zien hoe belangrijk genetische diversiteit is).
  - Begin bij beleving dicht bij burger, vertel van daaruit de waarde, het verhaal. Niet alleen vertellen wat en hoe, maar ook waarom.

- Met behoud van eigenheid en bereidheid samenwerken. "Find your allies" = Bondgenoten!

